

ПОПСУЄНКО ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії та права, кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ОДЕСЬКОЇ ІСТОРИКО-ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

Становлення Одеської історико-правової школи нерозривно пов'язується з процесом формування Одеської школи права, що розпочався з юридичного відділення Рішельєвського ліцею, яке у 1837 р. набуло статусу університетського факультету. У 1865 р. ліцей було реорганізовано у Новоросійський університет, одним із чотирьох факультетів якого був юридичний [1, с. 335]. Це була важлива віха в історії Одеської школи права, невід'ємною складовою якої є правові досягнення видатних науковців, що працювали у цьому навчальному закладі і присвячували свої дослідження вивченню правового спадку України.

У цей час на базі Новоросійського університету, завдяки плідній праці його викладачів відбувається формування наукових шкіл, які отримали свого подальшого розвитку та вдосконалення у майбутньому.

Так, вагомий внесок у вивчення правового спадку України зробили видатні вчені та педагоги університету, з іменами яких пов'язано започаткування Одеської історико-правової школи. Серед них особливої уваги заслуговує наукова спадщина Ф. І. Леонтовича.

Федір Іванович Леонтович впродовж 1856–1860 рр. навчався на юридичному факультеті Київського університету, у 1861 р. він стає виконуючим обов'язки ад'юнкта кафедри державного права, історії російського права Рішельєвського ліцею. Ад'юнктом Ф. І. Леонтовичем у 1864 р. було захищено в університеті Святого Володимира дисертацію. У 1865 р. він повертається до Імператорського університету в Одесі і працює завідувачем кафедри історії російського права. Ступінь доктора державного права Федір Іванович отримав за дисертацію, яку захистив в Одесі у 1868 р.

З 1869 до 1877 р. він працював на посаді ректора Новоросійського університету; у 1879 р. його обрано деканом юридичного факультету; з 1881 до 1884 р. Ф. І. Леонтович виконував функції проректора.

Федір Іванович Леонтович присвячував свої наукові дослідження декільком аспектам історії права. Певну кількість праць вченого присвячено праву слов'янських народів. Це, зокрема, «Державне значення старого Дубровника» (1867), «Джерела з історії слов'янських законодавств» (1866), «Звичаєве право південних слов'ян» (1873), «Показник джерел та досліджень з історії слов'янських законодавств» (1867). Ф. І. Леонтович вважав вивчення слов'янських законодавств надзвичайно важливою частиною історії права, оскільки вони містять велику кількість спільних рис з Руською Правдою, пояснюючи юридичний порядок доби раннього середньовіччя (до XV ст.) [4].

Важливим етапом діяльності вченого стали також дослідження з історії литовсько-руського права.

Низка праць Ф. І. Леонтовича присвячена Литовським Статутам, зокрема «Руська Правда і Литовський Статут», «Спірні питання литовсько-руського права», «Нариси історії литовсько-руського права».

У наукових розвідках дослідником розглядались питання державного ладу, правового, соціального, економічного розвитку руських земель у складі Великого князівства Литовського. Він виявив правові традиції Київської Русі в литовсько-руському праві, сприймав звичаєве право, як спільне джерело для давньоруського та литовсько-руського права.

Досліджуючи Литовські Статути, Ф. І. Леонтович розглянув правове становище окремих соціальних груп Великого князівства Литовського: селянства, міщанства, боярства, шляхти. Крім того, дослідник приділив увагу також правовому становищу євреїв у князівстві відповідно Литовських Статутів, започаткувавши новий історико-юридичний напрям у вивченні даної проблеми. На підставі теоретичних розробок, у тому числі в галузі дослідження Статутів ВКЛ, Федір Іванович Леонтович викладав навчальні курси на юридичному факультеті Новоросійського університету [5, с. 72].

Основним предметом викладання Ф. І. Леонтовича була історія руського права, в якому вчений знайомив студентів зі змістом Руської Правди, Статутів, еволюцією суспільних інститутів, державних установ тощо [3, с. 49].

Ще однією видатною постаттю Імператорського університету в Одесі, який перебував у витоків формування історико-правової школи був Слабченко Михайло Єлисейович – випускник Новоросійського університету, в 1920-х рр. професор історії України в Інституті народної освіти (ІНО), академік АН УРСР.

Вищу освіту отримав в Імператорському Новоросійському університеті на історико-філологічному (1903–1905) та юридичному факультетах (1905–1910). Саме там відбулося становлення Слабченка-вченого.

Темою досліджень вченого стала історія України XVII – XIX ст. Він є автором 13 монографій, 5 підручників, понад 100 наукових статей, взагалі, ним написано понад 250 наукових праць [2, с. 98].

В 1919 р. захистив магістерську дисертацію і був обраний приват-доцентом Імператорського університету в Одесі, тоді ж увійшов до комісії по реорганізації вищої школи. У 1920 р., коли університети України було перетворено на інститути народної освіти (ІНО), Слабченко став професором Одеського ІНО, де викладав історію України, читав лекції в театральному інституті. В ці роки одна за одною виходять його наукові праці: «Центральные учреждения Украины XVII–XVIII ст.», «Судівництво на Україні», «Организация хозяйства Украины от Хмельниччини до мировой войны», «Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX ст.», і багато статей з історії права, літератури, економіки України. Його наукова діяльність охоплювала майже всі періоди історії України [4].

Список використаних джерел:

1. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. 4-те вид., доповн., у 2-х частинах. К. : Алерта, 2015.
2. Мерзлякова С. О. Наукова спадщина М. Є. Слабченка // Вісник ОНУ. Т. 15. № 21. О., 2010.
3. Музичко О. Є. Ф. І. Леонтович – представник консервативної професури в Україні другої половини XIX ст. (до проблеми відносин інтелігенції і влади) // Інтелігенція і влада: Громад.-політ. наук. зб. Сер. Історія. О., 2003. Вип. 1.
4. Історія Одеської школи права : навч.-метод. посіб. / М. Р. Аракелян, О. В. Горяга, Н. В. Єфремова, І. В. Корнієнко, Т. О. Остапенко, Л. О. Попсуєнко, Я. В. Шевчук. Вид. 2-ге, випр. та доп. О. : Фенікс, 2018. 390 с.
5. Панова-Стрюк Н. В. Одеська школа вивчення Статутів Великого Князівства Литовського у XIX ст. // Актуальні проблеми держави і права : Зб. наук. праць. О. : Юрид. літ-ра, 2009. Вип. 49.

Ключові слова: Одеса, Імператорський університет, Одеська історико-правова школа, Ф.І. Леонтович, М.Є. Слабченко.

Key words: Odesa, Imperial University, Odesa School of History and Law, F.I. Leontovych, M.E. Slabchenko.

ШЕРШЕНЬКОВА ВІКТОРІЯ АНАТОЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ШЕРШЕНЬКОВ ВОЛОДИМИР СТАНІСЛАВОВИЧ

*Національна гвардія України,
заступник командира військової частини, полковник*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЗАКІВ ЗА ЗВИЧАЄВИМ ПРАВОМ

Особливості формування правової системи кожної країни знаходяться у відмінностях його історико-правового розвитку. З огляду на це хотілося б розглянути період формування права у козацьку добу. Оскільки, Запорізька Січ – це особливе військово-політичне утворення, яке продовжувало формувати культуру українського народу. Козаки – це лицарі, які жили за принципами демократизму, рівності, честі, мужності, вірності, релігійності, оборони своєї землі та ін.

Так, з формуванням козацької республіки почало складатися своє право. Вирішення спорів здійснювалося відповідно до давніх звичаїв, «словесним правом і здоровим глуздом» [1, с. 124]. Норми козацького звичаєвого права створювали військову організацію козацтва,